

NATIONALE
OPERA &
BALLET

BLACK
ACHIEVEMENT
MONTH
—
2020

INHOUD

Voorwoord	1
Aan dit programmaboek werkten mee	2
In gesprek met John Leerdam	4
Rolmodellen	8
In gesprek met Ted Brandsen	12
In gesprek met Sophie de Lint	16
Making a point(e) of diversity	20
Lezen, kijken & luisteren	22
Steun Nationale Opera & Ballet	24

FAUST [WORKING TITLE] 2020 | FOTO MICHEL SCHNATER

VOORZIJD: BLACK ACHIEVEMENT MONTH | FOTO: LES ADU

VOORWOORD

L'AUTRE CÔTÉ CHOREOGRAFIE SEDRIG VERWOERT | FOTO HANS GERRITSEN

Fijn dat u dit programmaboek leest. Misschien is dit een eerste ervaring met de Black Achievement Month, misschien bent u al vaker geweest, of komt u voor het eerst in aanraking met Nationale Opera & Ballet. Hoe dan ook: wees welkom! In de maand oktober vieren we de verhalen en prestaties van onze collega's en topkunstenaars van kleur binnen Nationale Opera & Ballet en daarbuiten. In dit programmaboek laten we aan ons publiek zien, aan u, wat de Black Achievement Month betekent voor mensen van kleur en Nationale Opera & Ballet. We hopen dat u net als wij geïnspireerd zult raken door de verhalen van deze collega's.

Als professional werkzaam bij Nationale Opera & Ballet ben ik blij dat we in dit programmaboek verschillende rolmodellen aan het woord kunnen laten en laten zien hoe de wereld van opera en ballet in beweging is. Middels dit boekje maakt u kennis met een nieuwe generatie journalisten en theatermakers die ons met liefde én een kritische blik volgt. Zo is er een artikel geschreven over spitzen die nu eindelijk beschikbaar zijn voor dansers van kleur in hun huidskleur. Er is een interview met artistiek leider van de Black Achievement Month, John Leerdam en met directeuren Sophie de Lint en Ted Brandsen gaan we dieper in op wat diversiteit betekent voor opera en ballet.

Het maakproces van dit boekje heeft ons geïnspireerd en het heeft intern nieuwe gesprekken en inzichten opgeleverd. De Black Achievement Month is niet voor iedereen vanzelfsprekend, maar het theater is de ideale plek om kennis te maken met verhalen die je belevingswereld verder opentrekken. Ik hoop dat u tijdens de programma's *De landen waarin ik woon barsten uit in archipels* en *Dancing Diversity* geraakt zult zijn door de verhalen en prestaties van topartiesten.

Magali Kuils
Assistent Persmanager Nationale Opera & Ballet

AAN DIT PROGRAMMABOEK WERKTEN MEE

MAXIME TEN BRINKE

Als freelance communicatieprofessional ambieert Maxime ten Brinke om bij te dragen aan een diverse, inclusieve en gelijke maatschappij. Een van haar meest recente projecten is het initiatief @ShareTheMicNowNL, een platform waar dialogen ontstaan, verhalen worden verteld en stemmen worden versterkt. www.maximetenbrinke.com

JAMILA MEISCHKE

Jamila Meischke is freelance journalist, online samensteller bij NRC en masterstudent journalistiek aan de Universiteit van Amsterdam. Ze schrijft vanuit haar sociologische achtergrond en heeft een internationale oriëntatie. Zo werkte ze vorig jaar voor een mediabedrijf in Ghana om haar westerse blik op de journalistiek te verbreden. Verder bekleedt ze een bestuursfunctie bij thinkcubator Worldconnectors, die zich inzet voor het behalen van de Sustainable Development Goals.

NAOMI TEEKENS

Naomi Teekens is een jonge dramaturg en is opgeleid aan de Universiteit van Amsterdam. Ze studeerde in 2019 af van de bachelorstudie Theaterwetenschap en is momenteel student aan de Master International Dramaturgy. Ze heeft een sterke affiniteit met het muziektheater en streeft ernaar om een bijdrage te kunnen leveren aan het herstel van de nasleep van het kolonialisme door middel van de kunsten.

GABRIELA ACOSTA CAMACHO

Gabriela behaalde haar Bachelor Docent Dans aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en heeft recent de Master Kunsteducatie cum laude afgerond. Ze is docent dans, pedagogiek en didactiek, programmamaker op het gebied van kunsteducatie en houdt zich bij muziekgezelschap Oorkaan bezig met diversiteit, educatie en de verkoop van schoolconcerten. In 2019 won Camacho de ECHO Award. Ze ontving de award voor de manier waarop ze diversiteit en inclusiviteit een integraal onderdeel laat vormen van haar onderwijspraktijk. Samen met Carmen Lamptey deed ze de regie voor Dancing Diversity 2020.

CARMEN LAMPTEY

Carmen Lamptey is theatermaker en docent. Zij studeerde in 2014 af aan de opleiding Theatre and Education aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht en in 2019 heeft zij de Master Kunsteducatie aan de Amsterdamse Hogeschool van de Kunsten afgerond. Op het moment is zij werkzaam als docent en maker bij o.a. de Open Schoolgemeenschap Bijlmer, de Jeugdtheaterschool Zuidoost, de Toneelmakerij, de Krakeling en Poldertheater. Daarnaast is zij bij de opleiding theaterdocent aan de HKU en de AHK actief als overdrachtsdocent, kerndocent (AHK) en tutor (HKU). Sinds 2014 maakt zij jaarlijks jongerenproducties bij de JTSZO met jongeren uit Amsterdam Zuidoost. Met haar theater probeert zij de stem van of voor de jongeren op maatschappelijk relevante thema's een podium te bieden. Samen met Gabriela Acosta Camacho deed ze de regie voor Dancing Diversity 2020. www.carmenlamptey.com

MAGALI KUILS

Magali Kuils is assistent persmanager bij Nationale Opera & Ballet. Ze studeerde Communicatie- en Informatiewetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen en behaalde in 2017 haar master Entertainment Communication aan de Universiteit van Amsterdam. Daar deed ze onder andere onderzoek voor de CJP-pas en onderzocht ze de rol van huidskleur bij de invloed van social media op jonge vrouwen. Voor de Black Achievement Month coördineerde ze de totstandkoming van het programmaboek en stelde ze met collega's een speciale inhoud samen om meer mensen te betrekken in de discussie over diversiteit en inclusie in de wereld van opera en ballet.

LAURA ROLING

Laura werkt als redacteur voor Nationale Opera & Ballet. Ze studeerde Klassieke Talen en Engels aan de Universiteit van Amsterdam. In 2012 behaalde ze haar diploma aan de Research Master Literary Studies (richting Klassieke Letterkunde) en in 2013 haar masterdiploma Engelse Taal en Cultuur (beide cum laude). Na een korte flirt met een academische carrière maakte ze de overstap naar de podiumkunsten, waar ze onder meer werkte met choreograaf Jelena Kostić en muziektheatercollectief CLUB GEWALT.

IN GESPREK MET JOHN LEERDAM

DOOR JAMILA MEISCHKE

John Leerdam (59) is al een enthousiaste man, maar zijn stem wordt nog opgewekter als hij over zijn moeder praat. Een alleenstaande moeder met een eigen bedrijf in een tijd dat dit niet vanzelfsprekend was. Zijn held, noemt hij haar. Die drive, die heeft hij van haar. “Nooit opgeven en altijd positief in het leven staan. Ik heb ontzettend veel van haar geleerd.”

Leerdam is geboren op Curaçao uit een Surinaamse vader en een moeder van het Caribische eiland Saint Kitts. Hij kwam als twintiger naar Nederland en studeerde in 1987 als eerste zwarte regisseur af aan de Theaterschool in Amsterdam. Hij heeft meer dan honderdvijftig producties geregisseerd en maakt nog steeds theater. Naast zijn werk als regisseur was hij van 2003 tot 2012 lid van de Tweede Kamerfractie voor de Partij van de Arbeid. Hij is betrokken bij het Nationaal Instituut Slavernijverleden en erfenis (NiNsee) en de totstandkoming van het slavernijmuseum in Amsterdam. Hij werd benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau en ontving in 2017 de Amsterdampeld voor zijn bijdrage aan de culturele diversiteit in Amsterdam. Als klein jongetje wilde Leerdam stiekem balletdanser worden, maar dat is er nooit van gekomen. “Rolmodellen zijn belangrijk,” zegt hij. Daarom stoort het hem dat zwarte zorgprofessionals nauwelijks zichtbaar zijn tijdens de coronacrisis. *Black excellence*, zoals hij dat noemt, wordt genegeerd. Daarom is hij sinds het eerste begin betrokken bij de Black Achievement Month, de maand die in het teken staat van uitzonderlijke prestaties van Nederlanders met een Afrikaanse afkomst. In 2016 begon hij als projectleider, en sinds 2019 is hij artistiek leider en tevens een van de programmeurs.

Hoe bent u daarbij betrokken geraakt?

“In 2012 zat ik in het bestuur van een stichting die zich bezighield met de honderdvijftigjarige herdenking van de slavernij. De gemeente stelde geld beschikbaar voor herdenkingsactiviteiten. De behoefte van het publiek lag in een festival dat de nadruk legt op de trots en zichtbaarheid van zwarte mensen. Iets zoals Black History Month in de Verenigde Staten.” In de Verenigde Staten wordt sinds 1976 op initiatief

van historicus Carter G. Woodson Black History Month gevierd. Tijdens deze maand wordt stilgestaan bij de bijdrage die zwarte Amerikanen hebben geleverd aan de geschiedenis. Voor de invoering van Black History Month werden zij nauwelijks behandeld in de geschiedenisboeken, ook al vormen zij een groot deel van de bevolking.

“Slavernij-instituut NiNsee heeft als opvolger van de Amerikaanse variant Black Achievement Month opgericht en mij destijds gevraagd als projectleider. De naam hebben we veranderd omdat ons festival meer omvat dan het verleden. We willen de beeldvorming van zwarte mensen in Nederland veranderen en laten zien dat *black excellence* ook bestaat.”

Waarom bent u juist met Het Nationale Ballet een samenwerking aangegaan?

“Ons streven is topkwaliteit. Als voorbeeld neem ik het National Museum of African American History and Culture in Washington D.C in de Verenigde Staten. Dat museum staat voor het beste dat we kunnen bereiken. Ik zocht naar grote partners die onze kleine organisatie daarbij konden helpen.”

Leerdam is trots dat Het Nationale Ballet een partner is van Black Achievement Month, maar ook kritisch. De rest van het jaar wordt volgens hem niet genoeg aan aandacht besteed aan diversiteit, terwijl dit juist zo belangrijk is voor zwarte jongens en meisjes die danser willen worden. “Zodat zij denken, dat zou ik ook kunnen.”

Heeft dat met beeldvorming te maken?

“Sommige mensen in de zwarte gemeenschap vinden opera en ballet elitair. Dat irriteert mij. Wij hebben tijdens Black Achievement Month onder meer Romana Vrede, Michaela DePrince en Daniel Robert Silva op het podium staan. Wat is daar elitair aan? Ik wil laten zien wat wij in huis hebben, want ik vind dat we daar trots op mogen zijn.”

Hoe kan daarin verandering worden gebracht?

“Er moet een verandering in het denken plaatsvinden, ook onder zwarte Nederlanders. Als je altijd hebt gehoord dat jouw gemeenschap marginaal is, moet je wennen aan het idee dat zwarte politici of balletdansers ook tot de *top of the bill* kunnen behoren. Die twee werelden schuren. Maar we moeten tegen de draad in gaan. Black Achievement Month moet ervoor zorgen dat zowel zwarte als witte mensen anders gaan kijken.”

FOTO JEAN VAN LINGEN

‘Als je altijd hoort dat je marginaal bent, is het wennen dat ook jij bij de top kunt horen.’

“Je moet duwen, trekken, wachten, weer duwen en dan kun je hem erin koppen.”

Dit jaar was in veel opzichten anders dan voorgaande jaren. Merkt u dat er sinds de Black Lives Matter-protesten meer aandacht is voor Black Achievement Month?

“Black Lives Matter is iets dat wij al jaren prediken, maar de politiek heeft nu ook eindelijk de ogen geopend. Premier Mark Rutte heeft de antiracismegroepering Kick Out Zwarte Piet na lange tijd uitgenodigd voor een gesprek in het Catshuis vorige maand. Er is ook een open discussie in de Tweede Kamer en er wordt meer aandacht aan racisme besteed in talkshows. Het is niet altijd succesvol, maar het is in ieder geval gebeurd.”

Is de aandacht voor racisme vanuit de politiek oprecht?

“Nee, het besef is nog niet ingedaald. Men denkt dat het ‘even een dingetje is’ en dat mensen van kleur lastig doen. Dat baart mij grote zorgen. Daarom is een festival als Black Achievement Month zo belangrijk: we zijn er altijd al geweest, maar werden jaren genegeerd.”

De antiracismeprotesten stuiten ook op verzet en de discussies lopen hoog op. Zo deed journalist Clarice Gargard aangifte bij de politie voor achtduizend racistische reacties onder een livestream van een protest tegen Zwarte Piet.

Hoe gaat u met tegenstanders om?

“Daar moet je ook mee *dealen*. Black Achievement Month is niet exclusief, het is voor iedereen. De maand oktober markeren we om het succes van mensen met een Afrikaanse afkomst te vieren en iedereen mag het met ons vieren.”

Wat zegt u tegen mensen die dát racistisch vinden? Mensen die zeggen: er is toch ook geen speciale maand voor witte mensen?

“Er is geen maand nee, er zijn máánden. Mensen die dat zeggen moeten eraan wennen dat wij onderdeel zijn van de geschiedenis. En wij sluiten niemand uit, zoals wij vaak wel uitgesloten worden. In het verleden werden

er alleen mannen toegelaten tot het parlement. Toen de eerste vrouwen binnenkwamen was er ook weerstand. Vrouwen hebben gestreden voor emancipatie. Daarom is het bijvoorbeeld zo erg dat de Amerikaanse president Donald Trump na het overlijden van Hoge Rechter Ruth Bader Ginsburg de conservatieve Amy Coney Barrett, tegenstander van abortus, voordraagt voor het Hooggerechtshof. Want dat zijn rechten waarvoor is gestreden, die jaren geleden niet vanzelfsprekend waren. Maar wij eisen onze plek op. Wij zijn hier en we gaan nergens naartoe.”

U kunt wel zeggen: wen er maar aan. Maar de kans is groot dat Amy Coney Barrett de nieuwe rechter wordt. Het lijkt alsof er niet meer naar elkaar geluisterd wordt. Hoe gaat u om met de verharding van het debat?

“Je hebt verbinders en bruggenbouwers nodig. Naar mijn mening zijn die de afgelopen jaren weggezet als *softie*. Het moet allemaal jonger, harder en activistischer. Ik ben misschien te mild. Maar alleen met verzet ga je er niet komen. Uiteindelijk moet de verbintenis worden gesloten om niet één stap, maar tien stappen te kunnen zetten. Je moet een lange adem hebben, dat heb ik geleerd in de politiek. De intrede van sociale media heeft ervoor gezorgd dat alles snel gaat en mensen ongeduldig worden. Maar er wordt vergeten dat veel mensen nog conservatief zijn. Je moet duwen, trekken, wachten, weer duwen en dan kun je hem erin koppen.”

Maar vindt u het niet terecht dat mensen ongeduldig worden? Nederland is al lange tijd een divers land, maar mensen worden nog steeds niet gelijk behandeld.

“Natuurlijk, daar ben ik het helemaal eens. Ik vind het vreselijk. Ik ben ook onrustig. Ik word er gek van. Maar dat is de werkelijkheid waarmee ik te maken heb. Ik geloof er heilig in dat kunst mensen bij elkaar kan brengen. Maar ook in de culturele sector gaan veranderingen traag, terwijl je zou verwachten dat innovatie daar juist sterk aanwezig is.”

Black Achievement Month kan een onderdeel zijn van die verandering. Ondanks de coronamaatregelen is het dit jaar een omvangrijk programma geworden. Waar bent u zelf het meest trots op?

“Mijn wens, mijn droom is uitgekomen. Dit jaar is de voorstelling *Dancing Diversity* van Het Nationale Ballet voor het eerst in de grote zaal van Nationale Opera & Ballet. Ik ben helemaal euforisch. Je hebt geen idee. We hebben het de afgelopen jaren gedaan met weinig geld. Maar dat maakt niet uit, mijn moeder heeft me geleerd om te doen wat me gelukkig maakt. We doen het met liefde. Als ik eraan denk schieten de tranen in mijn ogen.”

Hoe ziet de wereld er over een paar jaar uit?

Die vraag lijkt nu moeilijker te beantwoorden dan ooit. Toch gaat Houthoff op zoek naar het antwoord in de podcastserie Catch-2020. Businessleaders uit de top van het bedrijfsleven en onze eigen advocaten spreken hierin over hoe zij markten zien veranderen, wat daarvan de blijvende effecten zijn en welke lessen de coronacrisis hen leert.

De podcast is te beluisteren via Spotify, Apple podcasts en SoundCloud.

ROLMODELLEN

GAVIN-VIANO
REGISSEUR,
CHOREOGRAAF EN
PERFORMER

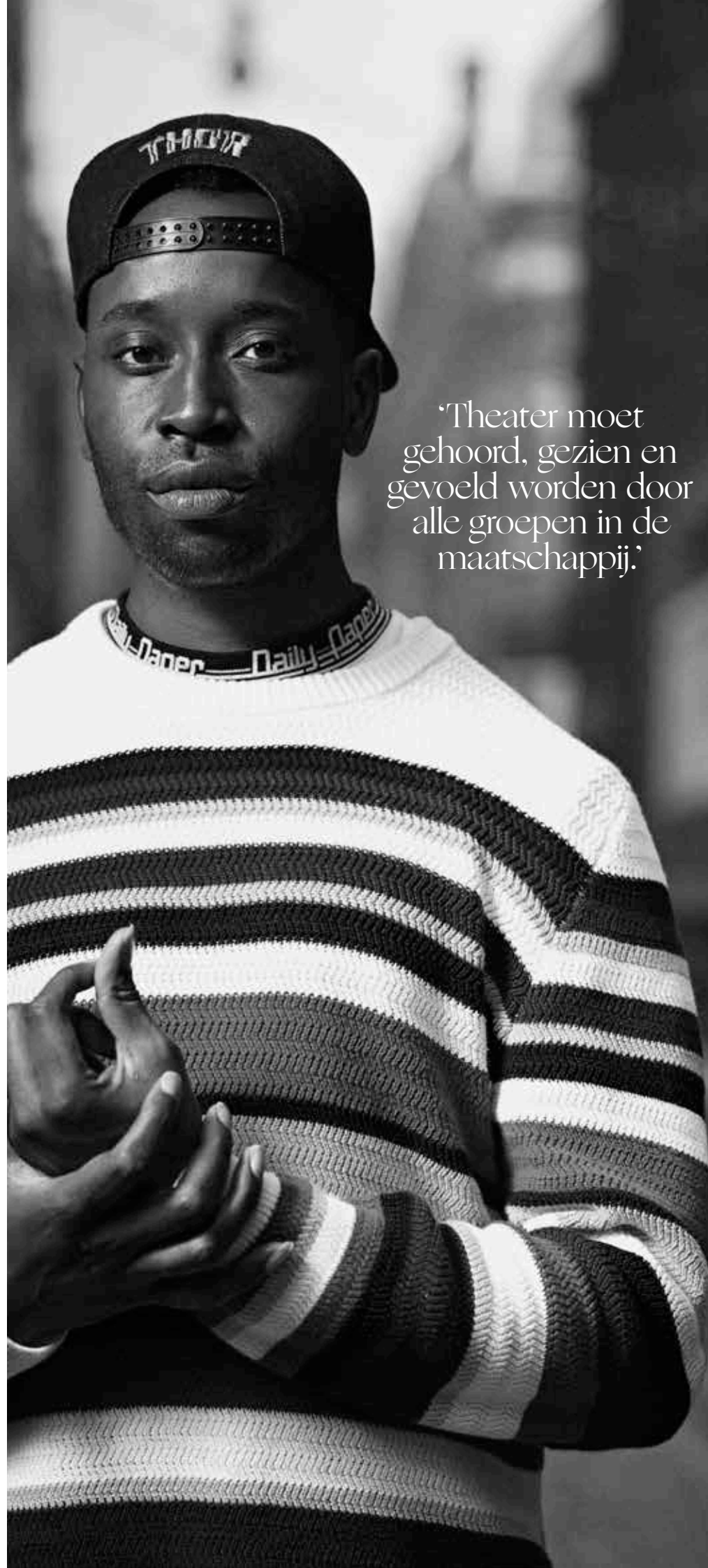

Black Achievement Month geeft een podium aan groepen in Nederland die te lang zijn gemarginaliseerd.

Het jaarlijkse initiatief geeft een stem aan gemarginaliseerde groepen op grote, professionele podia, waar normaal geen tot weinig plek is voor deze groepen. De maand schijnt licht op de *black community* in Nederland, opent belangrijke dialogen en brengt nieuwe inzichten. Belangrijk om te onthouden is dat de maand niet enkel en alleen voor de *black community* bedoeld is. Black Achievement Month dient ook voor de community die *woke* is, die op de hoogte is van wat er gebeurt in de maatschappij, in Nederland maar ook elders. De geschiedenis, de cultuur, de tradities en de kunst van de Afrikaanse diaspora: vrijwel alle thema's die spelen in deze specifieke gemeenschap worden belicht en krijgen letterlijk een podium tijdens de Black Achievement Month. Dat is van grote betekenis voor mij.

Mijn stukken hebben altijd een diepere maatschappelijke betekenis. Ik maak kunstproducties met maatschappelijke organisaties die staan voor dezelfde missie als ik. Mijn doel is om de publiekssamenstelling in theaters, op festivals maar ook op kleinere podia, inclusiever te maken. Theater moet gehoord, gezien en gevoeld worden door alle groepen in de maatschappij en daarom wil ik met mijn voorstellingen juist deze gemarginaliseerde groepen bereiken. Denk aan de zwarte gemeenschap, de LGBTQIA+ community, maar ook ouderen en kwetsbare jongeren. Mijn voorstellingen *Melanine Ten Strengste Verboden* en *A Plastic State of Mind* stellen maatschappelijke problemen aan de kaak en vertellen de verhalen van deze groepen. Dat is wie ik ben en waar ik voor sta.

Gavin-Viano is in 2020 afgestudeerd aan de Toneelacademie Maastricht als regisseur en performer en komt uit Rotterdam. Hij is de winnaar van de DNA Next stimuleringsprijs. Zijn eerste single *Don't Shoot*, over zijn onterechte arrestatie, is beschikbaar op alle muziekplatformen.

‘Theater moet gehoord, gezien en gevoeld worden door alle groepen in de maatschappij.’

DJUWA MROIVILI
PIANIST

Voor mij is Black Achievement Month een maand waarin er aandacht is voor zwarte makers. Een maand waarin we erkennen wat zwarte makers bij hebben gedragen aan onze maatschappij.

Dat is belangrijk voor de beeldvorming van mensen van kleur: er wordt vaak gesproken over hen in plaats van met hen. Wel geeft BAM me een dubbel gevoel en roept het vragen bij me op. Waarom is een maand als deze nog nodig en wat is dan *black art*? Het voelt dubbel omdat het enerzijds goed is om aandacht te krijgen voor zwarte makers, maar anderzijds is het problematisch dat het initiatief maar een maand duurt. Het zou een structurele beweging moeten zijn. Wel is het een mooie gelegenheid om een eerbetoon te brengen aan alles wat we te danken hebben aan zwarte makers in onze maatschappij. De Black Achievement Month is voor mij geen doel op zich, maar een middel om naar een inclusieve maatschappij toe te werken. De waarde schuilt erin dat jonge zwarte makers, door deze representatie, in zichzelf geloven en anderen hen ook serieus nemen als makers.

In 2018 heb ik Anthony Heidweiller begeleid tijdens de opening van de Black Achievement Month en daarnaast heb ik meerdere malen meegewerkt aan de activiteiten die door OSCAM en het Opera Forward Festival werden georganiseerd in Amsterdam Zuidoost. Maatschappelijke thema's verwerken in mijn werk, dat vind ik belangrijk. Black Achievement Month is een kans om te laten zien dat een maatschappij en dus ook een kunstwereld waarin vanuit verschillende perspectieven dingen worden belicht, een winst is voor iedereen in de maatschappij.

Djuwa Mroivili is pianist en bijna afgestudeerd als Docent Klassieke Muziek aan het ArtEZ Conservatorium in Zwolle. Met haar werk streeft Mroivili ernaar om systemen te ontmantelen die een exclusieve klassieke muziektraditie in stand houden.

‘Waarom is een maand als deze nog nodig en wat is dan *black art*?’

**SEDRIK VERWOERT
DANSER EN
CHOREOGRAAF**

Black Achievement Month is voor mij een maand waarin er ruimte is voor een diverse programmering gedragen door een breed palet van makers.

Ik ben heel blij dat er tijdens BAM licht wordt geschenen op zwarte makers: zwarte dansers en zwarte choreografen. Voor mij is dat iets heel bijzonders, het vieren van diversiteit. Tijdens deze maand worden er verhalen verteld die normaal gesproken op de achtergrond blijven en niet genoeg benadrukt worden. Tijdens BAM gaan mijn gedachten ook uit naar de mensen die ons voor zijn gegaan, op wiens schouders wij staan om de strijd voort te zetten. Dit neemt niet weg dat de strijd nog lang niet is gestreden. Representatie van de *black community* is belangrijk, maar natuurlijk vind ook ik het spijtig dat BAM maar een maand duurt. Naast mijn rol als choreograaf, doe ik ook educatief werk en vind ik dat het altijd meer en beter kan. Het is belangrijk voor de volgende generatie dat er meer rolmodellen zichtbaar worden, zodat het onmogelijke mogelijk wordt. Na BAM 2020 hoop ik dat we de dialoog blijven aangaan en dat we niet wachten op het volgende momentum. Natuurlijk gaat het de goede kant op, maar er is ook nog een lange weg te gaan. Ik ben blij met de rol van gastchoreograaf, maar vind dat we meer mensen van kleur moeten toelaten tot de *cook-out*, de vaste kern van het theater, om echt verder te komen.

Sedrig Verwoert (1992) is in Suriname geboren en studeerde Dans aan de AHK. Sedrig werkt als gastchoreograaf voor Het Nationale Ballet. Voor het programma *Dancing Apart Together* maakte hij het stuk *L'Autre Côté*. Recentelijk werkte hij mee aan Beyoncé's visuele album *Black is King* en werd hij samen met medemaker Christian Yav voor zijn creatie *They/Them* genomineerd voor een Zwaan voor de meest indrukwekkende dansprestatie.

‘Tijdens BAM gaan mijn gedachten ook uit naar de mensen die ons voor zijn gegaan, op wiens schouders wij staan.’

‘We bewegen in de juiste richting, maar we zijn er nog lang niet.’

**DANIEL ROBERT SILVA
DANSER**

Tijdens Black Achievement Month wordt er aandacht geschonken aan het aandeel van zwarte makers en kunst in ons dagelijkse leven. Of het genoeg is? Dat denk ik niet.

Als ambassadeur van BAM 2020 is het initiatief ontzettend belangrijk voor me, maar had ik graag gezien dat men de aandacht voor zwarte makers en kunst de rest van het jaar ook vasthield. Het zou zo mooi zijn als het initiatief een vuurtje in mensen zou kunnen aanwakkeren om de strijd ook de rest van het jaar voort te zetten. Het is belangrijk dat er tijdens BAM aandacht wordt besteed aan *black art* en het belang van representatie, maar nog belangrijker is hoe we hier actiepunten aan kunnen verbinden waarmee we de rest van het jaar aan de slag kunnen. De Black Achievement Month vindt al jaren plaats, maar als ik terugkijk naar alle eerdere edities, zie ik niet de verandering die ik graag zou willen zien. We bewegen in de juiste richting, maar we zijn er nog lang niet. Voor mij persoonlijk is het een maand die veel kansen biedt, waarin ik mijn emoties kan uiten op het podium maar ook connecties kan opbouwen met andere artiesten van kleur. Mijn aandeel binnen BAM 2020 is mijn deelname aan de opening van de Black Achievement Month In Internationaal Theater Amsterdam, waar ik in *Echoes Through Time* van Chanquito van Hoeve danste, en aan *Dancing Diversity* in Nationale Opera & Ballet.

Daniel Robert Silva is 23 jaar en opgegroeid in Brazilië. Zijn talent bracht hem vijf jaar geleden naar Het Nationale Ballet, waar hij zijn carrière begon bij de Junior Company. Silva danst sinds 2018 als coryphée voor Het Nationale Ballet.

Foto's van Gavin-Viano, Djuwa Mroivili, Sedrig Verwoert en Daniel Robert Silva door Milagro Elstak

TED BRANDSEN: 'WE MOETEN EEN VEEL ACTIEVERE HOUDING AANNEMEN'

Makers Carmen Lamptey en Gabriela Acosta Camacho voelen ter gelegenheid van Black Achievement Month Ted Brandsen, directeur van Het Nationale Ballet, aan de tand.

Carmen: Wat betekent Black Achievement Month voor jou? Waarom doet Het Nationale Ballet daaraan mee?

Ted: Black Achievement Month is voor mij een maand waarin zwarte kunstenaars, zwarte wetenschappers en andere prominenten van kleur gevierd worden. Toen ik vijf jaar geleden benaderd werd door de organisatie met de vraag om mee te doen, zei ik meteen 'ja'. We willen graag de talenten van dansers en kunstenaars van kleur in de spotlights zetten. Want die zijn er absoluut, en ze verdienen het gezien en erkend te worden. Ik vind het tegelijkertijd jammer dat een initiatief als Black Achievement Month nodig is. Uiteindelijk wil je toch naar een inclusieve samenleving waarin we de prestaties van iedereen vieren, ongeacht kleur of afkomst.

Gabriela: Je zou het liefst zien dat zo'n speciale maand niet meer nodig is in de toekomst. Wat is de rol van Het Nationale Ballet daarin? Welke stappen ondernemen jullie om daar te komen?

Op artistiek vlak zullen we veel meer choreografen uitnodigen met een andere culturele achtergrond. Onze recente samenwerking met Sedrig Verwoert smaakt bijvoorbeeld echt naar meer. Bij het aangaan van deze samenwerkingen is het voor mij wel van cruciaal belang dat er sprake is van artistieke kruisbestuiving.

De verschillende partijen moeten elkaar uitdagen, versterken en vernieuwen. Dat gebeurt ook heel sterk in onze samenwerking met ISH Dance Collective. Methen hebben we al twee succesvolle producties gemaakt, en er is een derde project op komst.

HET DANSERS TABLEAU

De 88 dansers van Het Nationale Ballet komen van over de hele wereld, in totaal zijn er 30 verschillende nationaliteiten.

Een aantal cijfers:

- 6 van de 88 dansers zijn van kleur (7%)
- 10 van de 88 dansers hebben hun wortels in Azië (11%)
- 6 van de 88 zijn bi-cultureel (7%)

'Ik vind het tegelijkertijd jammer dat een initiatief als Black Achievement Month nodig is.'

‘Black Achievement Month is voor mij een maand waarin zwarte kunstenaars, zwarte wetenschappers en andere prominenten van kleur gevierd worden.’

Dat zou eigenlijk dit najaar in première gaan, maar helaas hebben we het anderhalf jaar moeten uitstellen vanwege corona. De gesprekken over een vierde project zijn overigens al gaande. Daarnaast werken we met ISH samen op het vlak van talentontwikkeling. Zo hebben jonge choreografen van ISH deelgenomen aan onze Choreographic Academy.

Carmen: Ik begreep dat in jullie kunstenplan voor de komende jaren staat dat jullie graag een weerspiegeling willen zijn van de samenleving. Waarom is dat?

Als kunstenaars en als kunstgezelschap moet je verbinding zoeken met de stad en het land waarin je opereert. Als wij in een stad als Amsterdam, die zo divers en multicultureel is, alleen maar witte dansers zouden hebben, dan zou er echt iets scheef zitten. Overigens maken we die verbinding nog niet goed genoeg. Dat heeft heel veel verschillende en complexe redenen. Zo merk je dat ballet nog steeds een heel ‘wit’ imago heeft, terwijl dat in de praktijk eigenlijk allang niet meer zo is. Als je bijvoorbeeld nu naar ons danserstabeau kijkt, dan heeft 25 procent van onze dansers geen witte achtergrond.

Carmen: Ik hoor je zeggen dat het veel diverser en inclusiever kan. Hoe wil je dat bereiken?

We zijn er in ieder geval achter gekomen dat wij als organisatie een veel actievere houding aan moeten nemen. Om een goede balletdanser te kunnen worden moet je bijvoorbeeld al voor je tiende op professioneel niveau gaan dansen. Op een latere leeftijd haal je die

achterstand niet meer in. Daarom doen we ook audities bij een dansschool in Amsterdam Zuidoost, Motion Dance Studio, om het jongste talent tijdig op het pad van ballet te brengen. Ook halen we de banden met contacten in Zuid-Afrika, de VS en Cuba aan, om daar ook gericht te kunnen scouten naar dansers van het niveau dat wij vragen. Want het hoge niveau van de dansers weegt altijd het zwaarst.

Gabriela: Ik hoor veel goede intenties, maar zou je ook vijf concrete punten kunnen noemen waar de organisatie mee aan de slag gaat?

We hebben natuurlijk de programmering, waar ik het al over had en waarin je steeds meer kruisbestuiving zult gaan zien in de komende jaren. Op andere vlakken moeten we nog wel concrete targets gaan stellen, bijvoorbeeld qua diversiteit van ons publiek en personeel. Ik sta open voor alle suggesties, want het is echt iets dat we samen moeten doen.

Gabriela: Over samen gesproken: hoe zit het met jullie personeel? Waar komt deze visie vandaan en wordt deze door iedereen gedragen?

De visie komt vanuit de directie en wordt nu al gedragen door veel werknemers van verschillende afdelingen, maar we zijn er zeker nog niet. Er zijn nog steeds veel blinde vlekken. Daarom hebben we een extern adviseur, Freek Ossel, gevraagd om de situatie te inventariseren en een aantal concrete adviezen uit te brengen, zodat we die belangrijke stappen nu echt goed en gestructureerd kunnen gaan zetten.

Unboxing ballet. Voor iedereen

Fotografie: Hans Gerritsen

Cultuur verbindt. Daarom wil ING kunst en cultuur toegankelijk maken voor iedereen. Laat je verrassen door Unboxing ballet. Unboxing inspiratie, unboxing verwondering, unboxing virtuositeit. Unbox nog meer inspiratie.

Trotse hoofdsponsor van
de Junior Company van het Nationale Ballet

AAN DE VOORAVOND VAN DIVERSITEIT EN INCLUSIE IN DE OPERA

In gesprek met Sophie de Lint, directeur van De Nationale Opera

DOOR NAOMI TEEKENS

In verhouding tot andere kunstvormen lijkt opera de laatste decennia soms weinig reflectief ten opzichte van het eurocentrisch karakter van zijn repertoire. Om meer aansluiting te vinden bij de recente ontwikkelingen rond diversiteit en de diverse bevolkingslagen in de samenleving, zal in de toekomst veel meer voorbij dit westerse perspectief moeten worden gedacht. Hoe verhoudt De Nationale Opera, als één van de toonaangevende operahuizen in wereld, zich tot de nieuwe dynamiek in onze huidige samenleving? Alhoewel het in vraag stellen van de heersende tradities en werkvormen als beangstigend kan worden ervaren, ziet directeur Sophie de Lint dit niet zo. Sterker nog, zij ziet de huidige ontwikkelingen juist als een ongekende kans om niet alleen te reflecteren op de kunstvorm zelf, maar om ook open te staan voor een verrijkende herontdekking van opera.

Diversiteit als avontuur vol kansen

Voor De Lint is de huidige roep om verandering meer dan welkom. Ze ziet deze wens vanuit de maatschappij als een openbaring om de relevantie van het eurocentrische karakter van de kunstvorm te bevragen: "De huidige ontwikkelingen brengen nieuwe inzichten teweeg en plaatsen opera als kunstvorm in een ander perspectief. Als internationale culturele instelling streven we al decennia naar diversiteit op het toneel, maar inmiddels zijn we ook tot het inzicht gekomen dat dit maar een deel van de puzzel is." Diversiteit is niet alleen iets visueels. Het volstaat niet om een paar zangers van kleur op het toneel te presenteren, want inclusie gaat veel verder dan dat en vraagt nadrukkelijk om een integratie op ieder niveau: "Twee seizoenen geleden presenteerden we bij De Nationale Opera *Porgy and Bess* met een volledige cast van mensen van kleur, maar met zowel een dirigent als een artistiek team dat volledig bestond uit mensen van witte afkomst. Hoewel dit slechts twee jaar geleden is,

is dit vandaag de dag vanuit onze Nederlandse context ondenkbaar. Het is fascinerend hoe snel zulke veranderingen ontstaan want ze brengen de opera in een ander perspectief."

Volgens De Lint bevindt De Nationale Opera zich dan ook in een sleutelpositie binnen de internationale operawereld. De actieve beweging rond diversiteit is in Nederland erg vooruitstrevend en de situatie verschilt sterk van die van andere Europese landen. Voor De Lint is dit een uitdaging: "Deze situatie verleent De Nationale Opera een eigen identiteit, die sterk wordt getekend door het nadrukkelijk streven naar een grotere diversiteit en meer inclusie. Dit is zowel spannend als tegelijkertijd complex, want het plaatst De Nationale Opera in een spanningsveld met afwijkende opvattingen binnen het internationale werkveld." Zo zou De Nationale Opera in de komende seizoenen *Otello* van Verdi gaan opvoeren, maar de recente ontwikkelingen toonden aan dat dit in de huidige Nederlandse context niet meer mogelijk was. Althans, niet op de manier zoals ze in eerste instantie voor ogen hadden: "We hadden een fantastische *Otello*, een geweldig artistiek team en onze toekomstige chef-dirigent als muzikaal leider, maar ze zijn allemaal wit. In andere Europese landen is dit misschien nog wel mogelijk, maar voor ons voelde dit niet meer goed met de huidige veranderingen in onze maatschappij. *Otello* in een hedendaagse vorm kan alleen maar in een team van kleur. Er moet ruimte zijn voor een zwart perspectief."

Om zowel een blijvende verandering teweeg te brengen binnen de cultuur en mentaliteit van De Nationale Opera én uiteindelijk de gehele operawereld wil De Lint zich richten op een langzaam en breed resonerend veranderingsproces. Want een diverse en inclusieve ontwikkeling dient het kloppende hart van de opera te zijn in plaats van een vluchtige en oppervlakkige maatregel die misschien voor even aandacht genereert, maar weinig structurele verandering teweegbrengt. Diversiteit gaat verder dan divers programmeren alleen en stelt ook eisen aan de organisatie en aan de wijze waarop we open staan voor de omgeving.

'Diversiteit is niet alleen iets visueels.'

FOTO: MARIE WANDERS

‘Diversiteit gaat verder dan divers programmeren alleen en stelt ook eisen aan de organisatie.’

Verandering is de kiem voor verrijking

Vernieuwing van de kunstvorm ligt volgens De Lint onder andere in de aard van de verhalen die er op het toneel worden verteld. De verhalen moeten uiteindelijk hun betekenis en hun weerklank vinden in de huidige tijd. Het klassieke repertoire dat tot op de dag van vandaag wordt opgevoerd, bevat vaak elementen en onderwerpen waarbij we ons nu niet meer comfortabel voelen. Dit zijn voornamelijk de problematische misvattingen, die onderwerpen als exotisme, misogynie en racisme blootleggen. Over het algemeen botsen deze ideeën met onze huidige normen en waarden en door sommigen onder ons worden ze zelfs als kwetsend ervaren: “We kunnen het verlangen naar zulke fantasieën niet meer zonder meer presenteren op het Nederlandse toneel. We moeten deze verhalen daarom met de nodige zelfkritiek leren bekijken en benaderen vanuit nieuwe invalshoeken. Dit seizoen zouden we eigenlijk *Aida* ten tonele brengen; een verhaal dat getekend wordt door de verheerlijking van exotisme, maar men kan bij de presentatie van het werk daarvan afstand nemen en zich toespitsen op de menselijke verhoudingen en emoties die verborgen liggen in het verhaal. Die zijn heel relevant. We stappen dus eigenlijk af van de historische, koloniale component van de opera en kiezen een ander perspectief waarin we ons focussen op die relaties. Uiteindelijk was het ook voor Verdi in eerste instantie het algemeen menselijke dat centraal stond en niet de exotische aankleding.”

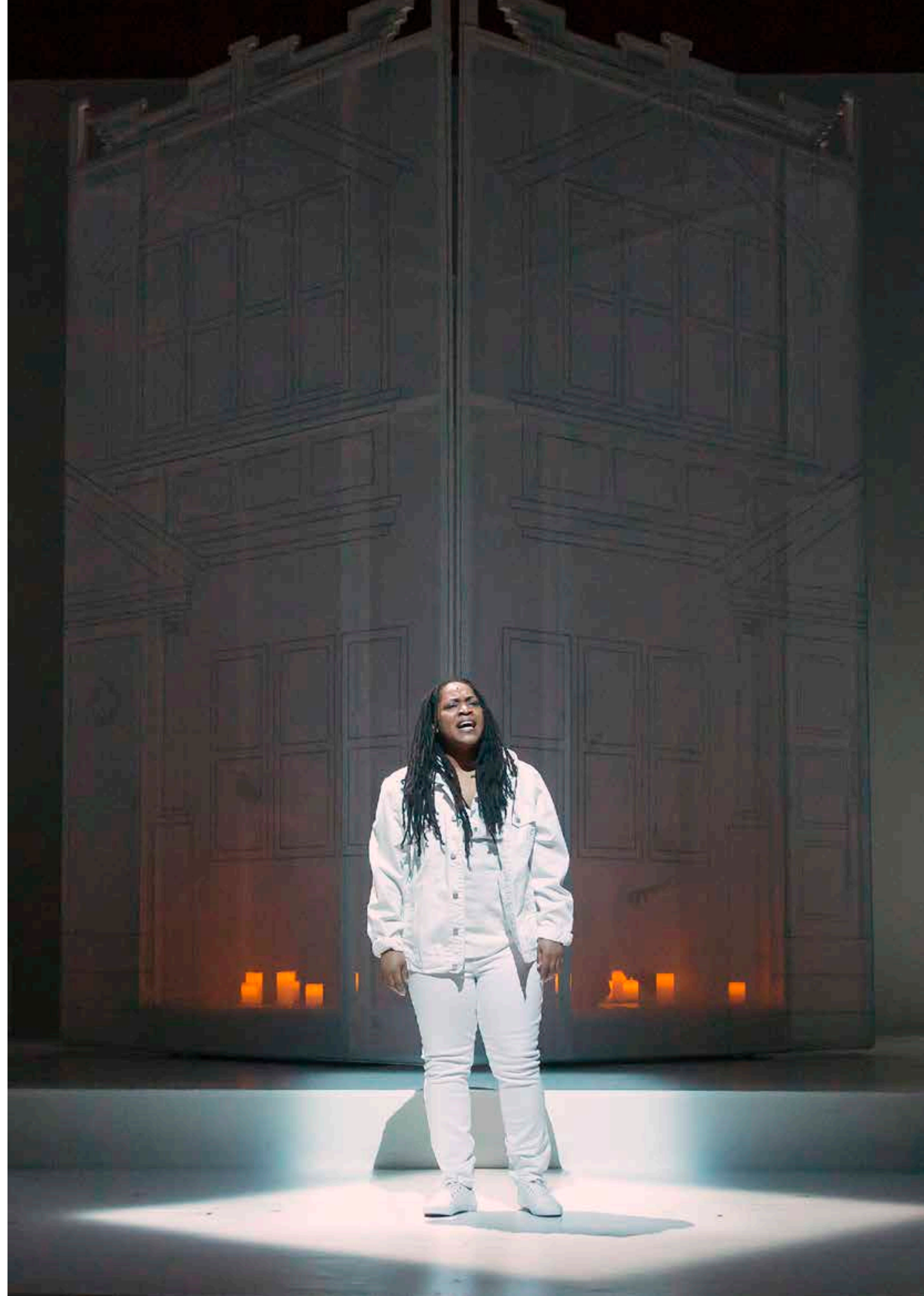
Voor De Lint kan innovatie zowel worden gevonden in de ontwikkeling van nieuw repertoire met nieuwe verhalen alsook in de herinterpretatie van de rijke meesterwerken uit de bestaande westerse canon, want opera is geen vaststaand gegeven. Opera heeft op dat vlak een stevige traditie van kritische scenische interpretatie. Het is belangrijk om die traditie ook vanuit het perspec-

tief van diversiteit goed voor ogen te houden. Volgens De Lint zou het eeuwenoude klassieke operarepertoire, in een aanhoudende dialoog tussen verscheidene culturen, benaderd kunnen worden vanuit nieuwe en openbare invalshoeken met aandacht voor ras, gender en etniciteit. Maar ook nieuwe composities kunnen zich op hun beurt tot canonieke werken onvouwen. Zo kan er niet alleen een beter evenwicht ontstaan tussen de operacanon en nieuwe stemmen, maar hieruit kan een voortdurende wisselwerking ontstaan waardoor diversiteit en inclusie langzaam deel gaan uitmaken van de kern. Dit zal dus niet alleen kunnen leiden tot een verbreding, maar vooral tot een verrijking van de kunstvorm.

Het begin voor een nieuwe wereld van het muziektheater

De discussie rondom diversiteit blijft een delicaat onderwerp. Om een duurzame wisselwerking tot stand te kunnen brengen, moeten we volgens De Lint volledig open staan voor elkaars wereld en perspectief om zo elkaar te kunnen vinden in een ontmoeting van wederzijdse interesse en respect: “Onze *FAUST* [*working title*] zie ik ook als zo'n ontmoeting. Niet alleen hadden we diversiteit op het toneel, maar diversiteit was ook te vinden in iedere vezel van de productie: in de samenstelling van het team, van de componisten, het muzikaal materiaal, maar ook in de werkvorm werd er met een nieuw, inclusiever model gewerkt. Met *FAUST* leken alle puzzelstukjes op hun plek te vallen. Ik zie deze productie als het verrijkende begin voor een nieuwe wereld van het muziektheater.” De Lint ziet het vooral als een inspirerend avontuur: “Het is nog een lange weg en we staan pas aan het begin. Maar het gegeven dat we vandaag de dag meer dan bereid zijn om deze fundamentele dialoog aan te gaan, is al een essentiële stap in de goede richting. En we willen diversiteit daarin een vooraanstaande plaats toekennen”.

WE SHALL NOT BE MOVED 2018 | FOTO: HANS VAN DEN BOOGAARD

MAKING A POINT(E) OF DIVERSITY

DOOR NAOMI TEEKENS

Circa 200 jaar na de introductie van de traditionele balletschoen, arriveerde enkele jaren geleden de bruin gekleurde versie. Balletdansers van kleur hebben decennialang zelf hun spitzen moeten verven, kleuren en bewerken met veelal make-up of verf om deze overeen te kunnen laten komen met de tint van hun huid; een tijdrovend proces dat bekend is onder de naam 'pancaking'. Dat er sinds kort – naast de traditioneel lichtroze kleur – ook balletschoenen in bruine tinten worden verkocht, is een signaal dat de witte balletwereld zich langzaam gaat schikken naar een representatie van de realiteit.

De zeer recente komst van bruine balletschoenen onthult echter ook de hiërarchische verhoudingen binnen de wereld van het ballet. Dat het meest essentiële middel voor een ballerina eeuwenlang niet beschikbaar is geweest voor mensen van kleur, benadrukt de tekortkomingen op het gebied van inclusie en diversiteit binnen de balletwereld. Want ook al wordt dit niet nadrukkelijk uitgesproken, het gebrek geeft wel degelijk het impliciete signaal af dat er voor een danser van kleur lange tijd geen plek is geweest binnen de witte wereld van het ballet.

Kunstvorm van en voor de elite

Die hiërarchie en ongelijkheid binnen het ballet is terug te leiden tot de wortels van de kunstvorm. Ballet is ontstaan aan de Europese hoven en is als gevolg daarvan sinds zijn ontstaan een kunstvorm van en voor de elite geweest. Toen het klassiek ballet buiten deze hoven trad, ontwikkelde het zich langzaam tot een kunstvorm ter representatie van de nationale identiteit. Het ballet diende het beste van de mensheid te weerspiegelen en de dansers moesten dan ook een directe reflectie zijn van de originele bevolking; een witte Europese bevolking. De opkomst van het kolonialisme en imperialisme verminderde deze verheerlijking van nationale trots uiteraard niet, maar de samenstelling van de bevolking in Europa veranderde uiteraard wel. Toch werden de afstammelingen van de Afrikaanse diaspora* niet gerepresenteerd in het ballet, want zij waren uiteindelijk helemaal niet bedoeld om onderdeel te worden van een maatschappij of om te participeren in een samenleving – laat staan om gerepresenteerd te worden in de kunsten.

* De verspreiding van mensen uit Afrika over de hele wereld als gevolg van de slavenhandel, en in postkoloniale tijden, door emigratie en om economische en/of politieke redenen.

Vanuit deze origine is er binnen de wereld van het ballet dus niet expliciet ruimte voor verandering. Dat er in het ballet nog altijd een sterk gevoel voor traditie heerst, is tot op de dag van vandaag dan ook voelbaar; ook binnen Het Nationale Ballet zelf. Qua dansers is Het Nationale Ballet mogelijk altijd een divers gezelschap geweest, maar de eurocentrische normen en waarden hebben ook in de Nederlandse context en cultuur nog altijd hun onbewuste weerklank kunnen vinden. Het gegeven dat de bruine balletschoen uiteindelijk pas eeuwen later is geïntroduceerd en dansers van kleur nog altijd worden ondergerepresenteerd in de wereld van het ballet, is dus de erfenis van Europese voorouders. Het is niet onze creatie en het is ook zeker niet onze schuld, maar het is een nalatenschap waar we vandaag de dag nog steeds aan vasthouden. Het is dan ook vooral een ongewilde erfenis, die – hoe onbedoeld vandaag de dag dan ook – het systemisch racisme van wit privilege en de uitsluiting van 'de ander' onderstreept.

Een veranderende blik op een wereld vol diversiteit

Het ballet mag geen vaststaande kunstvorm zijn, maar dient juist te reflecteren op de bewegingen in de maatschappij. De bruine balletschoenen en de representatie van dansers van kleur op het toneel zijn een stap in de goede richting, maar elke vorm van verandering begint uiteindelijk bij zelfkritiek en het ontdoen van bepaalde conventies van hun vanzelfsprekendheid.

Als een representatie van de werkelijkheid de eigenlijke kern van de kunstvorm is, dan zal dit ook nageleefd moeten worden; niet alleen door de toevoeging van diversiteit op het toneel, maar door de volledige integratie van inclusie op ieder vlak van de balletwereld. Tot op de dag van vandaag horen dansers van kleur nog steeds dat ze misschien een andere dansvorm moeten overwegen en ballerina's van kleur wordt nog vaak expliciet verteld dat ze uiteindelijk niet in het plaatje zullen passen, omdat ze rondingen zullen krijgen en hierdoor niet kunnen voldoen aan het (westerse) ideaal.

Het is misschien een uitdaging die vraagt om een verbrede blik op de wereld van het ballet; een ander perspectief waarin er voorbij de dominant westerse invalshoeken gedacht zal moeten worden. Maar ik geloof dat we op weg zijn naar een inclusieve wereld waarbinnen diversiteit en gelijkheid kunnen worden omarmd en we juist allemaal verschillende kleuren, tinten en lichaamsvormen zullen vinden op het representatieve toneel van het ballet.

“Dansers van kleur horen nog steeds dat ze misschien een andere dansvorm moeten overwegen”

STILLS UIT VIDEO VAN MATHIEU GREMILLET

LEZEN, KIJKEN & LUISTEREN

Nationale Opera & Ballet leert dagelijks bij over onderwerpen als diversiteit, inclusiviteit en racisme. Hierbij een lijst met highlights voor als je met ons mee wilt leren. Scan de QR-code voor nog meer tips.

LEZEN

- *Alledaags racisme* door Philomena Essed
- *Hallo witte mensen* door Anousha Nzume
- *Witte onschuld* door Gloria Wekker
- *Wij, slaven van Suriname* door Anton de Kom
- *Wit is ook een kleur* door Sunny Bergman
- *Black Opera* door Naomi André

KIJKEN

YouTube

- Keynote Theresa Ruth Howard - Positioning Ballet 2019
- Conversatie met Bill-T Jones en jonge theatermakers
- Everyday racism: what should we do
- TEDtalk: Recognizing Privilege: Power to All People

NPO

- *Wit is ook een kleur*

Netflix

- *When They See Us*
- *Dear White People*

LUISTEREN

Spotify

- BOOS-podcast: *Racisme, hoe gaan we het tegen?* Met Clarice Gargard
- *De Plantage van onze voorouders*
- *Bonte Was* podcast, aflevering met Nicole Terborg

VOLGEN OP INSTAGRAM

- @mobball
- @blackwomeninopera
- @blackoperaalliance
- @blackqueerstransresistance
- @the_blackarchives, The Black Archives Amsterdam
- @Oscamonline, OSCAM
- @dancersforblacklivesmatter
- @marketingvrouw, Chanel Lodik
- @zeikschrijf
- @sharethemicrownl

LIVESTREAMS

Via onze website zijn de Black Achievement Month programma's *De landen waarin ik woon barsten uit in archipels* en *Dancing Diversity* gratis te bekijken van 25 oktober tot en met 22 november 2020.

Scan de code voor
nog meer tips!

LE CLEMENZA DI TITO 2018 | FOTO: RUTH WALTZ

STEUN NATIONALE OPERA & BALLET

Vrienden zijn harder nodig dan ooit

LAUTRE CÔTÉ CHOREGRAPHIE: SEDRIG VERWOERT | FOTO: ALTIN KAFIRA

STEUN
OPERA
&
BALLET

MEER WETEN?

Voor meer informatie over de mogelijkheden, fiscale aspecten en/of het opvragen van een brochure kunt u contact met ons opnemen via steun@operaballet.nl of kijken op operaballet.nl/steun-ons.

Nationale Opera & Ballet maakt betoverende voorstellingen die raken en inspireren. Wij bieden een gevarieerd en verrassend programma. Van vernieuwende hedendaagse producties tot grote klassiekers. Zo zetten wij onze deuren wagenwijd open voor een breed publiek.

Maar Nationale Opera & Ballet is meer. Vrijwel alles wat op het toneel te zien is, wordt met groot vakmanschap in onze eigen ateliers gemaakt. Ook zetten we ons in om de magie van opera en ballet door te geven aan volgende generaties via onze programma's voor educatie en jong talent.

De steun die onze Vrienden en Geefkringleden hierbij bieden is onmisbaar, onbetaalbaar en onvervangbaar. Zonder hen kunnen wij niet bestaan, zij zijn als familie. Wij nodigen onze donateurs dan ook met veel plezier uit in de wereld achter de schermen en brengen hen zo dicht bij de makers, zangers en dansers van Nationale Opera & Ballet.

Draagt u Nationale Opera & Ballet een warm hart toe? Uw steun is op dit moment harder nodig dan ooit. Word donateur en ontdek de bijzondere wereld achter de schermen.

U wordt al Vriend vanaf € 50 per jaar.

Word
donateur en
ontdek de
bijzondere
wereld achter
de schermen.

NEW MOVES 2017 | FOTO: MICHEL SCHNATER

NATIONALE OPERA & BALLET

Raad van Toezicht

Voorzitter

Jean-François van Boxmeer

Else Bos

Pieter Maarten Feenstra

Bernard Foccroulle

Louise Fresco

Jos Nijhuis

Shula Rijxman

Robert Swaak

Tjark Tjin-A-Tsoi

Corinne Vigreux

Paul Waarts

Directie

Algemeen directeur

Vacature

Directeur De Nationale Opera

Sophie de Lint

Directeur Het Nationale Ballet

Ted Brandsen

Adjunct-directeuren

Bob Brandsen

Miek de Ruijter

NATIONALE OPERA & BALLET DANKT

SUBSIDIËNTEN

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Gemeente Amsterdam

HOOFDSPONSOR NO&B

HOUTHOFF

PARTICULIEREN

NATIONALE OPERA & BALLET FONDS
Vrienden en Geefkringleden, Patronen en Young Patrons van Nationale Opera & Ballet

HOOFDSPONSOR JUNIOR COMPANY

ING

PARTNERS JUNIOR COMPANY

A M
D O
vandenEnde
FOUNDATION

OPERA & BALLET LOUNGE LEDEN

Houthoff, De Nederlandsche Bank, Jacobs
Douwe Egberts, Loyens & Loeff

PARTNERS

Jacobs Douwe Egberts, Rutgers & Posch,
Gymna, Sentia, Exterior Media

VOLG ONS OOK ONLINE

hetnationaleballet
denationaleopera
nationaleoperaballet

@nationaleoperaballet

Nationale Opera & Ballet

Nationale Opera & Ballet

@DutchNatOpera
@DutchNatBallet

BLIJF OP DE HOOGTE VAN

- ▶ video's en aria's
- ▶ quizen en leuke weetjes
- ▶ exclusieve behind the scenes beelden
- ▶ winacties
- ▶ livestreams

303.959 VOLGERS IN TOTAAL

